

8. Crandall W. *Revenue Administration : Autonomy in Tax Administration and the Revenue Authority Model*. – IMF, Washington, 2010. – pp. 1–4.
9. Delay, Devas and Hubbard. *The Reform of Revenue Administration : A Study for the Department for International Development (DFID)*. – The School of Public Policy, University of Birmingham, 1998. – p. 39.
10. Jenkins G. P. *Modernization of Tax Administration : Revenue Boards and Privatization as Instruments for Change*. – International Bureau of Fiscal Documentation, Amsterdam, 1994. – pp. 56-62.
11. Taliercio G. *Designing for Performance : The Semi-Autonomous Revenue Authority Model in Africa and South America*. – World Bank, Washington, 2013. – pp. 81-85.
12. *Annual basis require specific pre-approval by the Fund's Audit Committee Groups*. – New York, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.randgoldresources.com/randgold/content/en/annual-report-2014-audit-committee-report>
13. *Tax Administration 2013. Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies*. – OECD Publishing, 2013. – 375 p.

References

1. *Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy u zvyazku z provedennyam administratyvnoyi reformy : Zakon Ukrainy [On amendments to the Tax Code of Ukraine in connection with implementation of administrative reform : Law of Ukraine] : 04.07.2013 № 404-VII*. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/404-18>
2. *Polozhennya pro Derzhavnu fiskal'nu sluzhbu Ukrainy : zatv. postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrainy [The statute of the State Fiscal Service of Ukraine : The Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine] : 21.05.2014 № 236*. <http://sfs.gov.ua/diyalnist/zakonodavstvo-pro-diyalnis/postanovi-km-ukraini/63237.html>
3. *Kontsepsiya reformuvannya podatkovoyi systemy Ukrainy [Concept of reforming tax system in Ukraine]*. http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247504310&cat_id=246711250
4. Serebryanskyj D. M., Smirnova O. M., Stadnyk M. V. *Vplyv struktury fiskal'noho vidomstva na orhanizatsiyu podatkovoho kontrolyu: zarubizhnyy dosvid : naukovo-analitychna dopovid' [Effect of the structure of the fiscal agency for the organization of tax control: international experience: scientific and analytical report]*. Irpin', 2014. 56 p.
5. *Andrushchenko V. L., Tuchak T. V. Moralno-etychni imperatyvy podatkov ta opodatkovannya (zakhidna tradytsiya) : monografiya [Moral and ethical imperatives of taxation (western tradition) : monograph]*. Kyiv : Alerta, 2013. 384 p.
6. Lykova L. N., Bukina I. S. *N alogovyve systemy zarubizhnykh stran : uchebnoe posobie [The tax systems of foreign countries : textbook]*. Moskow, 2013. 428 p.
7. *Yarenko H. Struktura ta orhanizatsiya roboty podatkovykh orhaniv u zarubizhnykh krayinakh [Structure and organization of the tax agencies in foreign countries]*. Kyiv, 2009. №2. pp. 114-126.
8. Crandall W. *Revenue Administration : Autonomy in Tax Administration and the Revenue Authority Model*. IMF, Washington, 2010. pp. 1–4.
9. Delay, Devas and Hubbard. *The Reform of Revenue Administration : A Study for the Department for International Development (DFID)*. The School of Public Policy, University of Birmingham, 1998. p. 39.
10. Jenkins G. P. *Modernization of Tax Administration : Revenue Boards and Privatization as Instruments for Change*. International Bureau of Fiscal Documentation, Amsterdam, 1994. pp. 56-62.
11. Taliercio G. *Designing for Performance : The Semi-Autonomous Revenue Authority Model in Africa and South America*. World Bank, Washington, 2013. pp. 81-85.
12. *Annual basis require specific pre-approval by the Fund's Audit Committee Groups*. New York, 2014. : <http://www.randgoldresources.com/randgold/content/en/annual-report-2014-audit-committee-report>
13. *Tax Administration 2013. Comparative Information on OECD and Other Advanced and Emerging Economies*. OECD Publishing, 2013. 375 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Стадник Марина Вікторівна, молодший науковий співробітник
Науково-дослідний інститут фінансового права
вул. К. Маркса 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08200, Україна
e-mail: stadnikmv@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Стадник Марина Викторовна, младший научный сотрудник
Научно-исследовательский институт финансового права
ул. К. Маркса 31, г. Ирпень, Киевская обл., 08200, Украина
e-mail: stadnikmv@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Stadnyk Maryna Viktorivna, Junior Research Fellow
Research Institute of Financial Law
31 K. Marksa street, Kiev region, 08200, Ukraine
e-mail: stadnikmv@gmail.com

УДК 336.143.2

БЮДЖЕТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Чугунов О.І.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування бюджетів місцевого самоврядування в умовах трансформації економіки.

Метою дослідження є розкриття сутності бюджетів місцевого самоврядування у системі соціально-економічного розвитку територій.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати роботи. Розкрито сутність місцевих бюджетів як вагомого інструменту впливу на економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Узагальнено та систематизовано особливості формування місцевих бюджетів в умовах трансформації економіки. Визначено структуру видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією, необхідність підвищення ефективності використання бюджетних коштів місцевого самоврядування, подальшого запровадження програмно-цільового методу формування та виконання місцевих бюджетів, затвердження методологічних засад оцінки результативності бюджетних програм, удосконалення казначейського обслуговування бюджетів місцевого самоврядування. Здійснено середньострокове прогнозування питомої ваги видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті.

Галузь застосування результатів. Місцеві бюджети. Формування бюджетів місцевого самоврядування у системі фінансово-економічного регулювання.

Висновки. Процес становлення інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових основ функціонування відбувається в умовах трансформації економіки. Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування протягом останніх років супроводжувалося не у достатній мірі збільшенням відповідних фінансових ресурсів. В сучасних умовах існує потреба посилення дієвості системи фінансового забезпечення територіальних громад, що дозволить збалансувати функції місцевого самоврядування з фінансовими можливостями. Підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування, забезпечення послідовності й передбачуваності у проведенні бюджетної політики на місцевому рівні в сучасних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації зазначеного доцільним є запровадження середньострокового планування видатків місцевих бюджетів, яке повинно ґрунтуватись на забезпеченні взаємозв'язку бюджетних показників зі стратегічними цілями бюджетної політики, що сприятиме підвищенню ефективності розподілу та використання коштів місцевих бюджетів.

Ключові слова: бюджетна система, бюджети місцевого самоврядування, формування доходів місцевих бюджетів, планування видатків місцевих бюджетів, середньострокове бюджетне планування, соціально-економічний розвиток територій.

БЮДЖЕТЫ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ТЕРРИТОРИЙ

Чугунов А.И.

Предметом исследования являются теоретические и практические вопросы формирования бюджетов местного самоуправления в условиях трансформации экономики.

Целью исследования является раскрытие сущности бюджетов местного самоуправления в системе социально-экономического развития территорий.

Методы исследования. В работе применена совокупность научных методов и подходов, в том числе системный, структурный, сравнительный, факторный методы, что позволило реализовать концептуальное единство исследования.

Результаты работы. Раскрыта сущность местных бюджетов как весомого инструмента влияния на экономическое и социальное развитие административно-территориальных единиц. Обобщены и систематизированы особенности формирования местных бюджетов в условиях трансформации экономики. Определена структура расходов местных бюджетов по функциональной классификации, необходимость повышения эффективности использования бюджетных средств местного самоуправления, дальнейшего внедрения программно-целевого метода формирования и выполнения местных бюджетов, утверждение методологических основ оценки результативности бюджетных программ, совершенствования казначейского обслуживания бюджетов местного самоуправления. Осуществлено среднесрочное прогнозирование удельного веса расходов местных бюджетов в валовом внутреннем продукте.

Область применения результатов. Местные бюджеты. Формирование бюджетов местного самоуправления в системе финансово-экономического регулирования.

Выводы. Процесс становления института местного самоуправления, укрепления его финансовых основ функционирования происходит в условиях трансформации экономики. Расширение функций и полномочий органов местного самоуправления в течение последних лет сопровождалось не в достаточной мере увеличением соответствующих финансовых ресурсов. В современных условиях существует необходимость усиления действенности системы финансового обеспечения территориальных общин, что позволит сбалансировать функции местного самоуправления с финансовыми возможностями. Повышение уровня обоснованности бюджетного планирования, обеспечения последовательности и предсказуемости в проведении бюджетной политики на местном уровне в современных условиях приобретают особую значимость. С целью реализации указанного целесообразно внедрение среднесрочного планирования расходов местных бюджетов, которое должно основываться на обеспечении взаимосвязи бюджетных показателей со стратегическими целями бюджетной политики, что будет способствовать повышению эффективности распределения и использования средств местных бюджетов.

Ключевые слова: бюджетная система, бюджеты местного самоуправления, формирования доходов местных бюджетов, планирование расходов местных бюджетов, среднесрочное бюджетное планирование, социально-экономическое развитие территорий.

BUDGETS OF LOCAL GOVERNMENT AS INSTRUMENT OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF TERRITORIES

Chugunov A.I.

Object of research are theoretical and practical questions of formation of budgets of local government in the conditions of transformation of economy.

Research objective is disclosure of essence of budgets of local government in system of social and economic development of territories.

Research methods. In work set of scientific methods and approaches, including system, structural, comparative, factorial methods that allowed to realize conceptual unity of research is applied.

Results of work. The essence of local budgets as powerful instrument of influence on economic and social development of administrative and territorial units is opened. Features of formation of local budgets in the conditions of transformation of economy are generalized and systematized. The structure of expenses of local budgets for functional classification, need of increase of efficiency of use of budgetary funds of local government, further introduction of a program and target method of formation and implementation of local budgets, the statement of methodological bases of an assessment of productivity of the budgetary programs, improvement of treasury service of budgets of local government is defined. Medium-term forecasting of specific weight of expenses of local budgets in gross domestic product is carried out.

Scope of results. *Local budgets. Formation of budgets of local government in system of financial and economic regulation.*

Conclusions. *Process of formation of local government, strengthening of its financial bases of functioning happens in the conditions of transformation of economy. Expansion of functions and powers of local governments was followed not adequately by increase in the appropriate financial resources in recent years. In modern conditions there is a need of strengthening of effectiveness of system of financial security of territorial communities that will allow to balance functions of local government with financial opportunities. Increase of level of validity of budget planning, ensuring sequence and predictability in carrying out the budgetary policy at the local level in modern conditions gain the special importance. For the purpose of realization of the medium-term planning of expenses of local budgets specified expediently introduction which has to be based on ensuring interrelation of the budgetary indicators with strategic objectives of the budgetary policy that will promote increase of efficiency of distribution and use of means of local budgets.*

Key words: *budgetary system, budgets of local government, formation of the income of local budgets, planning of expenses of local budgets, medium-term budget planning, social and economic development of territories.*

Постановка проблеми. Фінансове забезпечення територіальних громад виступає важливим елементом фінансово-бюджетної політики, який визначає ступінь ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень та впливає на стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. На сучасному етапі розвитку бюджетного процесу важливим є удосконалення системи планування місцевих бюджетів спрямованої на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку територій, посилення дієвості механізму розподілу фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи, підвищення фінансової забезпеченості бюджетів місцевого самоврядування, що посилить результативність управління міжбюджетними відносинами. Формування та реалізація середньострокової політики у сфері управління місцевими бюджетами повинна базуватись на обґрунтованих положеннях, що сприятиме їх збалансованості та самодостатності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері суспільних та місцевих фінансів, можна назвати праці Ш. Бланкарта[1], Дж. Б'юкенена [2], А. Вагнера, П. Самуельсона, Дж. Стігліца[9], В. Танзі, С. Фішера, Дж. Хікса.

Питанням формування місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку присвячені праці вітчизняних вчених: А.Буряченка [3], О.Василіка [4], В.Зайчикової [5], О.Кириленко [6], І.Луніної [7], І.Лютого, А.Мяковського [8], В. Федосова [10], Циммерманна Х. [11], І. Чугунова [12], С. Юрія[10] та інших.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування бюджетів місцевого самоврядування в умовах трансформації економіки.

Метою статті є розкриття сутності бюджетів місцевого самоврядування у системі соціально-економічного розвитку територій.

Методи дослідження. У роботі застосовано сукупність наукових методів і підходів, у тому числі системний, структурний, порівняльний, факторний методи, що дозволило реалізувати концептуальну єдність дослідження.

Результати дослідження. В сучасних умовах реформування бюджетної сфери формується відповідне розуміння сутності бюджету територіальних громад, яке має на меті перенесення акценту з формування місцевих бюджетів за принципом утримання бюджетних установ на результативність їх функціонування і ступінь якісного, ефективного надання послуг, наближення їх до безпосереднього споживача. Зміцнення фінансової забезпеченості місцевих бюджетів на основі використання сучасних фінансових механізмів, орієнтованих на якісне та ефективне використання бюджетних коштів, розглядається як дієвий інструмент підвищення ефективності управління коштами місцевих громад. З ухваленням нової редакції Бюджетного кодексу України розпочався черговий етап бюджетної реформи, який пов'язаний з впровадженням дієвих підходів до фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Зокрема, це запровадження програмно-цільового методу бюджетного планування, децентралізація управління бюджетними коштами, збільшення доходів місцевих бюджетів, чіткість і прозорість механізму прийняття бюджетів місцевого самоврядування, підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Бюджетна система є вагомим інструментом державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. Останні роки відбувалося послідовне реформування та вдосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин. Важливість здійснюваних перетворень підтверджується закладенням принципу рівності і справедливості формування місцевих бюджетів, розмежуванням бюджетних повноважень між органами влади різного рівня шляхом раціонального і обґрунтованого розподілу доходів бюджету та забезпеченням фінансовими ресурсами бюджетних видатків відповідно до визначених повноважень. У структурі фінансів місцевого самоврядування основну роль у забезпеченні його матеріальної і фінансової основи відіграють бюджетні відносини. Місцеві бюджети як економічна категорія уособлює відповідний фінансовий механізм, який проявляється у накопиченні грошових фондів, що спрямовуються на задоволення соціально-культурних, побутових потреб територіальної громади. За допомогою місцевих бюджетів відбувається перерозподіл вартості між територіями, галузями господарства, економічної та суспільній сферах.

Місцеві бюджети є одним із важливих інструментів фінансово-економічного регулювання. Основною метою системи міжбюджетного регулювання, яка ґрунтується на сукупності фінансово-економічних взаємозв'язків у сфері формування бюджетних доходів, здійснення видатків бюджету, міжбюджетних відносин є розробка та реалізація збалансованої економічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому. Рівень власних доходів бюджетів місцевого самоврядування є індикатором соціально-економічного розвитку територій та відповідно відображає ступінь розвиненості підприємництва в регіоні. Аналіз виконання доходної та видаткової частини цих бюджетів дозволяє визначити тенденції розвитку територіальних громад. На сучасному етапі трансформаційних перетворень економіки доцільним є посилення фінансової достатності місцевих бюджетів, запровадження програмно-цільового методу та середньострокового планування бюджетів адміністративно-територіальних одиниць. На основі дослідження теоретичних основ міжбюджетних відносин розкрито сутність фінансового забезпечення територіальних громад як складової міжбюджетних відносин, яка полягає у використанні сукупності інституційних засад формування місцевих бюджетів з врахуванням ступеню збалансованості фінансово-економічних відносин. Важливим завданням місцевих бюджетів є фінансування суспільних потреб відповідно до функцій певних територіальних громад. Для виконання зазначеного необхідне ефективне планування та раціональне використання бюджетних коштів. Основу бюджетного устрою складають бюджети місцевого самоврядування, тому важливим є поглиблення дослідження сутності інституту місцевого самоврядування. Для підвищення ефективності функціонування цього інституту важливим є посилення фінансової самостійності територіальних громад.

Від якості формування, регулювання та напрямів використання видатків бюджетів місцевого самоврядування залежить рівень економічного зростання регіонів. Важливим є посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів шляхом підвищення частки бюджету розвитку у загальній структурі видаткової частини, що сприятиме розбудові соціальної сфери територій та забезпечуватиме умови для інноваційного розвитку територіально-адміністративних одиниць. Сучасний стан фінансів місцевого самоврядування потребує подальшого удосконалення, відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування, було визначено основні засади фінансового забезпечення територій. Запровадження цих засад сприятиме

подальшому розвитку фінансової системи країни та дієвої взаємодії державного управління і місцевого самоврядування. Доцільним є посилення політики фінансової децентралізації територій, удосконалення системи міжбюджетного регулювання одночасно потребує оптимізації системи органів державного та територіального управління, врахування принципу субсидіарності бюджетної системи, підвищення дієвості стимулюючої функції місцевих бюджетів [5].

Система міжбюджетних відносин у розвинених країнах постійно трансформується виходячи з стану економічного розвитку країни з використанням відповідних фінансово-економічних інструментів.

З метою підвищення рівня економічної результативності територіального управління необхідним є оптимізація видаткових повноважень місцевих бюджетів, посилення дієвості механізму формування та розподілу міжбюджетних трансфертів з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку, забезпечення фінансової та соціальної стабільності адміністративно-територіальних одиниць. Накопичений світовий досвід у сфері міжбюджетного регулювання показує, що власні доходи місцевих бюджетів становлять незначну частку в загальній структурі доходної частини та в достатній мірі не відповідають видатковим повноваженням місцевого самоврядування, тому додаткове фінансування відповідних бюджетних видатків покривається дотаціями державного бюджету. Для ефективного використання бюджетних коштів розмежування видаткових повноважень між рівнями бюджетів необхідно здійснювати виходячи із стану соціально-економічного розвитку, природно-ресурсного потенціалу територій. На основі узагальнення досвіду країн з розвинутою та перехідною економікою встановлено, що реформування місцевих фінансів є однією з вагомих складових розвитку суспільства. Доцільним є впровадження відповідних механізмів фінансового вирівнювання у системі міжбюджетних відносин.

Місцевий бюджет є важливим інструментом впливу на розвиток економічної та соціальної сфери адміністративно-територіальної одиниці. При цьому результативність бюджетної політики місцевого самоврядування значним чином залежить від стану збалансованості місцевих бюджетів, рівня їх фінансової спроможності, напрямів використання бюджетних видатків. Важливим є розробка дієвих підходів щодо зміцнення фінансової забезпеченості територіальних громад, запровадження інструментів бюджетного регулювання міжбюджетних відносин, спрямованих на формування виваженої бюджетної політики на рівні місцевого самоврядування. На сучасному етапі розвитку міжбюджетного регулювання, бюджети сіл, селищ, міст районного значення функціонують в умовах централізованого розподілу бюджетних ресурсів. Органи місцевого самоврядування є відповідальними за здійснення соціально-економічної політики адміністративно-територіальної одиниці, для належного виконання покладених на них функцій необхідним є зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів. Доцільним є удосконалення методологічних засад управління місцевими фінансами в умовах економічних перетворень, які ґрунтуються на принципах зміцнення власних доходів органів місцевого самоврядування, що сприятиме реалізації програми соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Питання посилення забезпеченості місцевих бюджетів власними доходами є достатньо важливим у процесі удосконалення механізму міжбюджетних відносин. Підвищення ефективності управління бюджетами територіальних громад необхідно здійснювати шляхом покращання фіскальної ефективності місцевих податків і зборів, посилення дієвості бюджетного стимулювання регіонального розвитку оптимізації структури бюджетів місцевого самоврядування, упорядкування їх видаткових повноважень. Для виконання основних завдань, покладених на органи місцевого самоврядування щодо забезпечення економічного зростання та підвищення рівня життя населення важливим є посилення ефективності та прозорості використання бюджетних ресурсів, результативності діяльності розпорядників бюджетних коштів та наукової обґрунтованості прийняття рішень у сфері міжбюджетного регулювання [6].

Удосконалення бюджетного механізму фінансового забезпечення територіальних громад виступає важливою складовою фінансово-економічного регулювання, що впливає на процес формування та виконання місцевих бюджетів, забезпечення дієвого механізму міжбюджетних відносин та стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. На сучасному етапі розвитку місцевих фінансів потребує посилення ролі видатків місцевих бюджетів у процесі розподілу фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Розширення місцевим органам влади повноважень в управлінні фінансовими ресурсами підвищує ефективність та дієздатність місцевої влади, що сприятиме розвитку фінансового потенціалу територій. Важливим при цьому є оптимізація розподілу видаткових повноважень між різними рівнями бюджетів з метою якісного надання суспільних послуг на рівні місцевого самоврядування, стимулювання соціально-економічного розвитку територій шляхом збільшення питомої ваги видатків розвитку у місцевих бюджетах та підвищення рівня їх інвестиційної складової. Розподіл коштів необхідно проводити з урахуванням соціальних стандартів надання суспільних послуг населенню, розрахованих на основі відповідних фінансових нормативів, що надасть можливість здійснювати обґрунтований розрахунок бюджетних видатків на надання соціально-культурних послуг.

Важливим є запровадження дієвого механізму управління фінансами в межах адміністративно-територіальної одиниці, яка являє собою цілісну систему фінансових, економічних, соціальних відносин, що сприятиме покращанню бюджетного фінансування закладів соціально-культурного призначення. Міжбюджетні відносини потребують подальшого вдосконалення з метою розширення власної ресурсної бази органів місцевого самоврядування та запровадження децентралізованого принципу бюджетного регулювання. Зазначеного можна досягти за умови чіткого розподілу повноважень місцевих рівнів влади з посиленням їх відповідальності за здійснення бюджетних видатків, а також за умови створення і запровадження дієвих механізмів стимулювання органів місцевого самоврядування до пошуку нових джерел доходів бюджету. Однією з необхідних умов децентралізації фінансових ресурсів та розвитку бюджетів місцевого самоврядування є здійснення виваженої політики фінансового вирівнювання, що сприятиме досягненню економічної стабільності і проведенню політики стійкого і збалансованого розвитку територій, забезпеченню надання громадянам на належному рівні суспільних послуг.

Зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування можливе за умови удосконалення механізму розподілу міжбюджетних трансфертів через запровадження відповідних державних соціальних стандартів та фінансових нормативів по видатках бюджету, які делегуються місцевому самоврядуванню. Фінансове забезпечення територіальних громад можливо підвищити за умови забезпечення відповідності між завданнями органів місцевого самоврядування і ресурсами, необхідними для їх виконання, збільшення питомої ваги власних бюджетних надходжень у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів. Підходи щодо удосконалення структури місцевих фінансів повинні розроблятися з урахуванням пріоритетних напрямів бюджетної, податкової політики на середньострокову перспективу. При впровадженні перспективного планування бюджету на місцевому рівні необхідно враховувати пріоритетність відповідних соціально-економічних завдань місцевого самоврядування та фінансових можливостей територіальних громад. Важливим є формування фінансово дієздатних територіальних громад, спроможних здійснити надання громадянам якісних соціальних та суспільних послуг, забезпечити ефективне використання бюджетних коштів [7].

Видатки місцевих бюджетів є ефективним інструментом регулювання соціально-економічного розвитку територій. Особливості функціонування видатків місцевих бюджетів виявляються у їх складі та структурі, а ефективність їх планування визначає рівень результативності здійснення місцевими органами влади покладених на них функцій і повноважень. Планування видатків місцевих бюджетів є важливою складовою системи фінансового управління, що забезпечує формування

бюджетних показників шляхом встановлення цілей як на наступний бюджетний період так і на перспективний період з метою підвищення ефективності, дієвості та прозорості бюджетного процесу. Діючий механізм міжбюджетного регулювання передбачає застосування формульних розрахунків при плануванні обсягів витратків місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів. Забезпечення збалансованості місцевих бюджетів досягається за рахунок перерозподільчих процесів у межах бюджетної системи, які полягають у наданні фінансової підтримки у формі дотацій та субвенцій місцевим бюджетам, видатки яких не забезпечені доходами, або вилученні коштів з місцевих бюджетів у разі перевищення їх доходів над видатками.

Вітчизняна система упорядкування бюджетних витратків характеризується не у достатній мірі чітким розподілом функцій та повноважень між органами центральної та місцевої влади, спрямуванням переважної частини фінансових ресурсів місцевих бюджетів на виконання делегованих повноважень. Враховуючи, що зазначене у певній мірі обмежує фінансову самостійність органів місцевого самоврядування, розширення їх власних видаткових повноважень та усунення дублювання функцій між рівнями влади мають стати одними з основних заходів у напрямі удосконалення формування видаткової частини місцевих бюджетів. Реформування системи планування витратків місцевих бюджетів повинно відбуватись із урахуванням досвіду країн з розвинутою та перехідною економікою, у тому числі в частині запровадження програмно-цільового методу та середньострокового планування в бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування. Підхід розвинутих європейських країн до програмно-цільового бюджетування є важливим з точки зору необхідності посилення бюджетної дисципліни та підвищення ефективності витратків місцевих бюджетів завдяки їх багаторічному плануванню та раціоналізації розподілу бюджетних коштів за пріоритетними напрямками регіонального розвитку. Під час розробки методологічної бази для складання та виконання місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом доцільно врахувати відповідний досвід в частині впровадження системи моніторингу й оцінки бюджетних програм на основі результативних показників їх виконання та практики щодо застосування перехідного програмування, коли середньостроковий бюджет приймається щорічно із одночасною пролонгацією терміну планування.

За результатами виконання місцевих бюджетів у минулому році пріоритетними напрямками їх витратків є освіта, питома вага якої становить 33,9 відсотка, охорона здоров'я – 22,1, соціальний захист та соціальне забезпечення – 25,7 відсотка. В цілому на фінансування соціально-культурної сфери спрямовується 81,7 відсотка сукупних витратків місцевих бюджетів, у тому числі по загальному фонду – 86,5, спеціальному фонду – 50,7 відсотка. Зберігається низький рівень фінансування житлово-комунального господарства – 3,5 відсотка, сфери транспорту та зв'язку – 2,4, будівельної галузі – 2,1 відсотка. У загальній структурі витратків місцевих бюджетів питома вага бюджету розвитку становить майже 3 відсотка. Найбільшу частку в них займають капітальні вкладення у галузі будівництва – понад 75 відсотків. Недостатній рівень фінансування витратків розвитку місцевих бюджетів свідчить про обмежені можливості органів місцевого самоврядування віднайти ресурс для перспективного економічного розвитку територій. Необхідним є впровадження заходів, спрямованих на удосконалення системи планування витратків місцевих бюджетів.

Середньострокове планування витратків місцевих бюджетів передбачає оцінку наявних ресурсів із урахуванням макроекономічних тенденцій, зокрема динаміки реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, соціальних стандартів. Прогнозний середній показник питомої ваги витратків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті за 2016-2020 роки становить 15,48 відсотка, найбільше середнє значення цього показника за наведений період становлять видатки на освіту – 5,15 відсотка; охорону здоров'я – 3,56; соціальний захист та соціальне забезпечення – 3,84; державне управління – 0,76 відсотка; найменше – видатки на житлово-комунальне господарство, транспорт, дорожнє господарство та будівництво – 0,52 відсотка; фізичну культуру і спорт – 0,15 відсотка.

Враховуючи, що планування витратків місцевих бюджетів, у тому числі на середньострокову перспективу, повинно здійснюватись із урахуванням результатів їх виконання у попередніх бюджетних періодах, запропоновано використовувати чотири групи показників для проведення моніторингу, оцінки та рейтингування рівня ефективності виконання органами місцевої влади видаткових повноважень, зокрема: планові та фактичні бюджетні показники, фінансові коефіцієнти, показники результативності використання бюджетних коштів, показники вартості одиниці послуги, продукту. Реалізація зазначеного дозволить оцінити якість надання суспільних послуг, визначити обґрунтований обсяг їх бюджетного фінансування.

Удосконалення системи планування витратків місцевих бюджетів шляхом запровадження програмно-цільового методу сприятиме підвищенню прозорості бюджетних потоків, оскільки бюджетний процес в умовах програмно-цільового методу розглядається як ефективний комплекс заходів, направлених на виконання поставлених соціально-економічних значущих завдань. Цей метод дозволяє ув'язати стратегію та пріоритети розвитку держави й адміністративно-територіальних одиниць з фінансово-економічною складовою управлінської діяльності як на державному, так і на місцевому рівнях. Запровадження програмно-цільового методу дозволить підвищити ефективність використання коштів місцевого бюджету, виходячи з оцінювання досягнутих результатів конкретної бюджетної програми.

Сукупність бюджетних програм місцевого самоврядування в галузях освіти, охорони здоров'я, культури, соціального забезпечення, фізичної культури та спорту, соціального захисту сім'ї, дітей та молоді, житлово-комунального господарства розроблено з урахуванням єдиних методологічних підходів до формування місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом. Здійснення оцінки результативності бюджетних програм з метою забезпечення якісного та кількісного аналізу стану їх виконання потребує розробки і впровадження цілісної концепції, використання якої забезпечить прийняття відповідних рішень стосовно коригування програм, стратегії їх реалізації. Розроблено та запропоновано методологічні засади оцінки результативності бюджетних програм при складанні та виконанні місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом, що ґрунтуються на системі відповідних інтегрованих показників [12].

Реалізація бюджетних програм місцевого самоврядування забезпечила наступні результати: у галузі охорони здоров'я – збільшення тривалості життя, скорочення термінів перебування хворого у лікарні, у тому числі за рахунок придбання сучасного обладнання; у галузі освіти – модернізацію навчально-матеріальної бази, покращення технічних умов перебування дітей у навчальних закладах; у житлово-комунальній сфері – реконструкцію та ремонт електричних мереж зовнішнього освітлення, поліпшення благоустрою та озеленення міста, утримання та поточний ремонт мереж водопостачання та водовідведення, поліпшення експлуатаційних якостей та технічного стану дорожнього господарства, економію електричної енергії завдяки впровадженню енергозберігаючих заходів та технологій. У напрямі подальшого запровадження програмно-цільового методу формування та виконання місцевих бюджетів доцільним є затвердження методологічних засад оцінки результативності бюджетних програм місцевого самоврядування, удосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів, розробка системи звітності про виконання місцевих бюджетів за кодами програмної класифікації витратків та кредитування місцевих бюджетів.

Висновки. Процес становлення інституту місцевого самоврядування, зміцнення його фінансових основ функціонування відбувається в умовах трансформації економіки. Розширення функцій і повноважень органів місцевого самоврядування протягом останніх років супроводжувалось не у достатній мірі збільшенням відповідних фінансових ресурсів. В сучасних умовах існує потреба посилення дієвості системи фінансового забезпечення територіальних громад, що дозволить збалансувати функції місцевого самоврядування з фінансовими можливостями. Підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування, забезпечення послідовності й передбачуваності у проведенні бюджетної політики на місцевому рівні в сучасних умовах

набувають особливої значущості. З метою реалізації зазначеного доцільним є запровадження середньострокового планування видатків місцевих бюджетів, яке повинно ґрунтуватись на забезпеченні взаємозв'язку бюджетних показників зі стратегічними цілями бюджетної політики, що сприятиме підвищенню ефективності розподілу та використання коштів місцевих бюджетів. Під час перспективного планування видатків місцевих бюджетів важливим є визначення обсягів прийнятих видаткових зобов'язань на середньостроковий період та їх врахування при формуванні видаткової частини місцевих бюджетів планового року. Таким чином забезпечується зв'язок річного та перспективного планування видатків місцевих бюджетів, що є необхідним для підвищення прозорості бюджетного процесу та відповідальності всіх його учасників.

Список використаних джерел

1. Бланкарт Ш. *Державні фінанси в умовах демократії: вступ до фінансової науки* / Пер. з нім. – К. : Либідь, 2000. – 609 с.
2. Б'юкенен Дж. *Суспільні фінанси і суспільний вибір* / Дж. Б'юкенен, М. Масгрейв, А. Річард; [пер. з англ.] – К. : Вид.Дім «Києво-Могилянська Академія», 2004. – 176 с.
3. Буряченко А.Є. *Фінансові можливості розвитку місцевого господарства* / А.Є. Буряченко // *Формування ринкової економіки* : зб. наук. праць. – Спец. вип. *Економіка підприємства: теорія і практика* : у 2-х ч. – К. : КНЕУ, 2010. – С. 230–238.
4. Василик О. Д. *Теорія фінансів* / О. Д. Василик. – К. : НІОС, 2000. – 416 с.
5. Зайчикова В. В. *Місцеві фінанси України та європейських країн* / В.В. Зайчикова. – К. : НДФІ, 2007. – 299 с.
6. Кириленко О. П. *Місцеві фінанси / за заг. ред. О. П. Кириленко.* – К. : Знання, 2006. – 677 с.
7. Луніна І.О. *Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України* / І.О. Луніна // *Фінанси України.* – 2010. – № 9. – С. 3–12.
8. Мярковський А.І. *Формування місцевих бюджетів як складова соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць* / А.І. Мярковський // *Наукові праці НДФІ.* – 2009. – Вип. 2 (47). – С.3-17.
9. Стиглиц Дж. Е. *Крутое пи́ке: Америка и новый экономический порядок после глобального кризиса* / Стиглиц Джозеф Е. ; пер.с англ.–М.: Эксмо, 2011. – 512 с.
10. *Теорія фінансів* / За ред. В.М. Федосова, С.І.Юрія. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
11. Циммерманн Х. *Муниципальные финансы* / Х. Циммерманн; пер.с нем. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 352 с.
12. Чугунов І. Я. *Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин* / І.Я. Чугунов // *Вісник КНТЕУ.* – 2011. – № 4. – С. 13 – 22.

References

1. Blankart S. *Derzavni finansy v umovach demokratiji: vstup do finansovoi nauky* / Per. z nim. – K. : Lybid', 2000. – 609 s.
2. Bjukenen Dz., Masgrejv M., Ricard A. *Suspilni finansy i suspilny vybir* ; [per. z anhl.] K. : Vyd.Dim «Kyevo-Mohylianska Akademiya», 2004. 176 s.
3. Buriacenko A. Je. *Finansovi mozlyvosti rozvytku miscevoho hospodarstva* // *Formuvannia rynkovoji ekonomiky* : zb. nauk. prac. Spec. vyp. *Ekonomika pidpryemstva: teorija i praktyka* : u 2-ch č. K. : KNEU, 2010. S. 230–238.
4. Vasylyk O.D. *Teorija finansiv.* K. : NIOS, 2000. 416 s.
5. Zajcykova V.V. *Miscevi finansy Ukrainy ta jevropejskych krajin.* K. : NDFI, 2007. 299 s.
6. Kurylenko O.P. *Miscevi finansy.* K. : Znannia, 2006. 677 s.
7. Lunina I.O. *Formuvannia miscevych biudzetiv na osnovi pryncypu ekvivalentnosti: šliach do efektyvnoji biudzetnoji systemy Ukrainy* // *Finansy Ukrainy.* 2010. № 9. S. 3–12.
8. Miarkovsky A.I. *Formuvannia miscevych biudzetiv jak skladova socialno-ekonomičnoho rozvytku administratyvno-terytorialnych odynyc* // *Naukovi prac NDFI.* 2009. Vyp. 2 (47). S.3-17.
9. Styhlyc Dz.E. *Krutoe pyke: Ameryka u novyj ekonomycesky poriadok posle hlobalnoho kryzysa* ; per.s anhl. M.: Eksmo, 2011. 512 s.
10. *Teorija finansiv* / Za red. V.M. Fedosova, S.I.Jurija. K.: Centr ucbovovi literatury, 2010. 576 s.
11. Cimmermann H. *Municipalnye finansy* ; per.s nem. M.: Delo i Servis, 2003. 352 s.
12. Cuhunov I.Ja. *Teoretyni zasady rozvytku biudzetnych vidnosyn.* // *Visnyk KNTEU.* 2011. № 4. S. 13 – 22.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Чугунов Олексій Ігорович головний державний фінансовий інспектор
Державна фінансова інспекція України

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Чугунов Алексей Игоревич главный государственный финансовый инспектор
Государственная финансовая инспекция Украины

DATA ABOUT THE AUTHOR

Chugunov Alexey Igorovich chief state revenue inspector
State financial inspection of Ukraine